

Izvirni pomen korenike vam je toraj *lucere, splendere, svetiti*. Kjer pa je svetloba, tam je radost, zato ram tudi pomeni *exhilarare, ludere* (primeri *div, splendere in ludere, slav. divno in divadlo, to je, igrališče, bhadra, laetus in lucidus*).

Orientalce, posebno pa Hindu, je svoje nar večje veselje občutoval v mirovanji, v „*dolce far niente*“, zato ram tudi pomeni *quiescere*¹⁾, mirovati. Sanskritski glasnik m v slovanskem jeziku pogosto prehaja v d, na primer: grama slov. grad; tako je tudi iz Rama postalo Rad. Za poznamovanje živečega bitja pa je rabljali stari Ind besedo shrava od korenike shru = sluti, n. pr.: Vajushrava = Vejoslav, Vetroslav, ali pa deva za poznamovanje boga, na pr.: Baladeva = Silnoibog. Slovani pa so se pristavljali mar, mer, mir = slav, ali pa gost od gâ = gehen, bewegen, toraj gost, das Bewegende = mar in slav, in Radogost = Radoslav, Radomer = Lichtwesen, Lichtgott; zato raj iz rad, das Lichtreich, pa tudi rajati, spielen, tanzen, kakor ram v pomenu ludere.

Zmiraj vidimo enako pot mišljenja. Vendar od vsega tega bom govoril obširniše v posebnih bukvah. Hotel sem s tem člankom pokloniti častitljivim bravcem „Novic“ „Kolednico“. Ker pa predolgega koledovanja nihče rad ne poslušaj, zato ga končam s to trohico.

Šolske zadéve.

Učiteljska skupščina v Žabnicah na Koroškem.

Popisal Matija Majar.

Dobro uredjene učilnice in izverstni učitelji so verlo važne stvari; od njih se vlastenec rad pogovarja, od njih rad kaj čuje. V Žabnicah je bila napovedana učiteljska skupščina 20. decembra l. l. Snidel sem se tam tudi jaz. Pričakovali smo tudi našega občeljubljenega c. k. šolskega svetovavca iz Celovca, gosp. Rudmaša, kateri je vès iskren in vnet za blagor mladine in napredek narodov. V dekanškem domu so gosp. dekan Kulnik otvorili skupščino ob devetih. V tej nevelikej dekaniji se je zbralo 10 učiteljev in 6 duhovnikov. Naj pred se je glasno bralo pismo gosp. Rudmaša, da ne morejo priti zavoljo bolehnosti, ktero so si navlekli z neutrudljivim obiskovanjem učilnic in učiteljskih skupščin.

Vsaki učitelj je prinesel seboj čedno spisan odgovorna dvojno jim popred dano vprašanje. Vsaki učitelj je čital svoj spis glasno pred skupščino.

Pervo vprašanje je bilo: Kaj je storiti, da se mladina pazljivo uči? — drugo pa: Kaj ovéra, da se petje cerkvenih pesem povsod ne vpelje, kakor je to že večkrat se zaukazalo, in — kako bi se to petje povsod vpeljati moglo?

Odgovarjali so pismeno vsi dobro — v obče rečeno — nekteri pa tako izverstno, da se kaj takega nisem nadjal. Dve uri se je od tega čitalo, pa zmiraj je bilo zanimivo. Naj izverstneje je govoril gosp. Kovač, učitelj v Lipaljej vesi. Vse živi na tem možu; tù vidiš, da je vse to v djanji skusil, da je vsega tega prepričan, kar je govoril, da ga vse to veseli, da je učitelj skoz in skoz.

Na prvo vprašanje se je odgovorilo blizo sledeče:

Ni dosta, da v učilnici mladina le mirno sedi, kakor prikovana, ali kakor močen bob, temoč ona mora skerbno paziti na nauk, misliti, razumeti in zapamtiti, kar

Tafel XII., fig. I., in članek „Ostanki Brahmatovega častja“ v „Novicah“ 1853, str. 266 itd., o katerem, opustivši druge popravke, omenim le, da hohenburgska in moskirhenska kamna nimata Brahmatove podobe, ampak Šivatovo. Muharjeva risarija ni bila zvesta, zato me je pri razlagi zmotila. Ko sem jo pa lani sam pregledal, sem vidil, da ste obedvi podobi posnetka iz Šivatovih delavnost.

1) Analogijo vidimo v glagolu tuš, gaudere, tušnim, tacite, Pott toraj nima prav, ako misli, da je prvotni pomen korenike ram, quiescere; ta je že drugotni. Pis.

učitelj podučuje in kaže. Vse se mora odstraniti, kar bi pazljivo mladost motilo. Učilnica ne sme biti pri veliki cesti, ne blizo rokodelcov, kateri velik hrup delajo, kakor kovači, kotlarji in enaki. V ravno tistej hiši ne sme biti gostivnice. — Orodje učilnici nepotrebno naj se odstrani. Živahno mladino vsaka stvarica lahko moti, vsaki pajek, ki od stropa prede; vsako vlastovično gnjezdo, ki se iz učilnice vidi. — Učitelj naj se ne oblači nenavadno, naj se ne véde čudno, ampak kakor ljubeznjiv, pravičen in vsega spoštovanja vreden mož. — Mladina mora prostorno sedeti, ne sme brez dopuščenja iz klopi letati, igrač seboj v učilnico nositi. — Že prvi dan ne terpi praznega žlebedranja in nepokoja. Rêci: „Vsaki mora paziti na to, kar se razlaga, da bode znal vprašan odgovoriti. — Mladina je živahna; brez dela ni ji mogoče biti, zato mora biti naj glavnejša skerb učiteljeva ta: da imajo vsi neprenehoma kaj delati, misliti, odgovarjati, pisati ali računati. Ako nimajo vès čas opravila od učitelja, začnejo sami kar bodi uganjati, igrati, se pogovarjati, se dražiti. To je za učitelja na kmetih veliko težji posel, kakor za mestnega. V vsakem razredu se v mestih vsi učenci uče eno isto stvar, tù je lahko dati vsem dela — pa na kmetih so v enej izbi učenci in učenke početnici, ki še le prvo leto v učilnico hodijo — zraven pa tudi taki, ki se uče že dve, tri leta itd. Vsi učenci naj se samo na dva razreda razdelijo; dokler razlagaš enemu razredu, naj učenci in učenke drugega reda kaj pišejo, ali liste spisujejo. — Učitelj ima stati na uzvišenem mestu, da vse vidi. Naj govori živahno, ne dolgočasno, in naj se predolgo ne mudí pri enem istem predmetu; naj razlaga eno isto stvar razločno, da se mladini v eno mer nova in zanimiva zdí. — Učitelj naj rad ponavlja, da učenci sami vidijo, koliko so se že naučili; to jih veseli in jih budí k večej pazljivosti. — Vsi morajo neprenehoma paziti, kaj se razlaga in kaj učitelj uči, zato prašaj sadaj vse vkupaj, da odgovoré, sadaj pa po samem, pa brez reda, sadaj enega sadaj drugega, da morajo vsigdar vsi pripravljeni biti na odgovor. — Ako kak nemir postane, premočkni, poglej po celi učilnici, kakor da bi hotel nemirnika sadaj in sadaj z imenom poklicati; ko je pa vse potihnilo, spet mirno naprej razlagaj, pa ne, da bi k pokoju opominjal. — Med učenjem naj učitelj ne preiskuje dolgo, ako je kdo kaj skrivil, naj vse kratko sverši in kaznuje pametno še le po učenji; naj ne opominja preobširno, — škoda za zlati čas, ko bi se s tem zgubil in nepotrebno potratil. Nemirneža posadi posebej. Pohvali jih, kadar se pazljivo uče. — Peresa rezati, pisavne knjižice čertati, se mora vse pred učenjem; vsako pero naj ima listič nataknen, na katerem ime stoji, čigavo je; tudi na vsakej pisavnej knjižici mora biti napisano ime šolarčkovo, da se pisavno orodje brez pomote, lahko, naglo in mirno razdeliti more. — Rêci včasih: „Ako se pridno učite, bodem vam pa povedal danes lepo prigodbo iz sv. pisma“. Drugikrat obljubi jim: „Ako se danes bodete pazljivo obnašali, bodemo pa skusili zapéti lepo cerkveno pesmico“. — Kar učitelj obljubi, naj pa tudi spolni, ako se je mladina hvalovredno védla. (Konec sledí.)

Ogled po svetu.

(Kako Indijanci krotijo divje konje.) Znani potovavec po Indii Catlín je povedal Angležem, kar je o tem med Indijanci vidil; poskusili so in poterdili. Lahka pomoč je in gotova. Kakor hitro namreč Indijanec vjame divjega konja, mu zatisne z rokama oči in mu sope ali diha v nosnici, in pri ti priči je konj kroták. Al sôpsti se mu mora v nosnici, ne pa pihati v nju.

(Lastnosti mraza in vročine dobro dokazane.) Neki učitelj je šolarčka vprašal: kaj dela mraz in kaj vročina na svetu? „Mraz vleče skupaj in kerči vsako stvar; vročina pa razteguje“ — je odgovoril učenec po nauku, kakor ga je prejel od svojega gospoda.

učnika; iz svoje glave pa je še dodal: „za tega voljo so dnevi pozimi kratki, poleti pa dolgi“.

(Zlati dolar v Kalifornii.) V Kalifornii, tisti deželi Amerike, kjer so v novejših časih našli zlata na kupe, kujejo vès dolar le iz zlata in nimajo nobenega družega; naj manjši dolar v ti deželi ima po našem vrednost blizo 40 krajc., pa je tako majčkin, da ni večji od leče. Da je taki drobiž zlo neroden za rabo, vsak lahko razume; vendar niso zametovati tudi te lečice, za ktere bi marsikteri današnji Esau rad prodal svoje pervorojenstvo.

(Kje je življenje človeško naj krajše, kje naj dalje?) Slavni statistikar Moreau je zrajtal, da na Laškem, Gerškem in Turškem vsako leto umerje izmed 30 ljudi eden, na Nizozemskem, Francozskem in Pruskem izmed 39, v Švajci, našem cesarstvu, na Portugaljskem in Španjskem izmed 40, na Rusovskem in Poljskem izmed 44, na Nemškem, Danskem in Švedskem izmed 45, na Norveškem izmed 48, v Islandii med 53, na Angležkem med 58, v Škocii in na Irskem med 59 eden.

Novičar iz raznih krajev.

Že se sliši od več kupčijskih in obertnijskih zbornic, da so z osnovo nove postave za obertnike in rokodelce, od ktere smo v zadnjih listih lanskega leta govorili, popolnoma zadovoljne in da poterjujejo pravilo ministerstva, naj bi se obertnikom in rokodelcom vprihodnje polajšal nastop samostojne delavnosti. — Vladni časnik „Oest. Corr.“ piše, da tisti poboljški, ki so jih presv. cesar zavolj dragine dovolili ces. uradnikom z manjšo plačo, se jim bojo plačali 1. dan prihodnjega mesca za čas od 1. listopada 1855 do konca aprila 1856; posebni pripomočki pa se bojo dali le takim, ki bojo skazali, da so jih res potrebni. — V sredo so cesar sami v dvorni cerkvi dunajskemu višjemu škofu izročili kardinalni barêt. — Tudi zima ne more vžugati kolere; v Trumavi blizo Dunaja, kjer je, kakor smo unidan povedali, se kolera ravno pred božičem v neki predivnici začela, jih je do 28. decembra med 600 delavci te fabrike 52 zbolelo, 16 pa pomerlo; v novem letu ni nobeden več umerl; nečedna studenčnica in presilno delo tudi ponoči je nek krivo te prikazni. — Nič se še prav ne sliši, kaj bode car rusovski odgovoril na ponudbe mirú. Le to se je zvedilo, da rusovsko ministerstvo je poslalo svojim poročnikom pri različnih vladah razlago, pod katerimi pogodbami car Aleksander dovoli spravo zastran črnega morja; te pogodbe so: 1. pravilo, da Dardanele zaperte ostanejo, ima ostati, kakor pred; 2) nobena vojna ladija se ne bo pripustila na černo morje razun tistih, ki jih po vzajemnem dogovoru rusovska in turška vlada hočete tam imeti; 3) kolikšno naj je število teh vojskinih ladij, bote Rusija in Turčija same določile brez vdeležstva družih vlad. — Če je res, da je to zadnja beseda rusovske vlade, še ne zeleni oljka mirú, ker že v dunajskem zboru lanskega leta niste angležka in francozka vlada tega hotle, da bi osoda črnega morja bila le v rokah Rusije in Turčije. — Admiral knez Menšikov, kateri je bil v začetku rusovskoturške vojske toliko imenovan, od ktere se pa že od lanskega mesca sušca ni nič več govorilo, ker mu je rajni car Nikolaj višjo armadno poveljstvo v Krimu vzel in mu službo v državnem svetovavstvu dal, je s opet poklican v novo imenitno službo; po carskem povelji od 20. dec. je izvoljen za vojnega poglavarja v Kronštadt z vso oblastjo in z vsimi predpravicami, ktere grejo višjemu poveljniku ob času vojske; v tem, ko obderži vse prejšnje častne službe, so mu podveržene vse armade na suhem in na morji v Kronštadt. — Car Aleksander je dal generalu Muravievu in njegovi armadi za junaško stisko terdnjave Kars svojo zadovoljnost na znanje in ga poslal z velikim kri-

žem reda sv. mučenca in zmagovavca Jurja. — Za gotovo se sedaj sliši, da zavolj ovér slabega vremena se je Omerpaša s svojo armado vernil. — Pripoveduje se sedaj, da tista knjižica iz Pariza, ktera za končanje vojske dokazuje potrebo občnega zbora vsih vladarjev, in ktera se je pripisovala cesarju Napoleonu samemu, je od Duvyrier-a, tajnika Napoleonovega, — je pa to toliko, kakor da bi bila cesarjeva. — Knez Ghyka, gospodar Moldave, je ukazal svojemu ministerstvu izdelati osnovo postave, kako naj bi se v Moldavi še obstoječe robstvo ali sužtvo odpravilo proti temu, da se posestniki sužnih odškodovajo za zgubo te pravice, po kateri imajo ljudi v lasti kakor živino. Pač čas je, da človek človek bode! — Kar so lani angležki vojaki v Krimu premalo imeli, imajo letos preveč. Čujte, kakošno zimsko oblačilo vsaki letos ima: Vsak ima debelo sukno, s kožuhovino podvlečeno sukno; čez to sukno ima še z ovčjimi kožami obšiti plajšč; vsak ima dva para debelih suknenih hlač, dve jopi, rokavice, opasnik zoper kolero, en par škornjic do steginj, skozi ktere ne more moča, en par dolgih volnatih nogovic, dva para pa kratkih, in kučmo z ušesi.

Predpustna.

Po Vodnikovi meri.

Zdaj ure so zlate,
Dekleta, za vas,
Ki leta imate:
Možitve je čas!

Norčavi pust kaže
Dolg jezik iz ust;
Ak pratka ne laže,
Bo kratek predpust.

Snubačev število
K številu deklet
Ni letos obilo:
Mi znate verjet'.

Če kaša je draga,
Za dečve ni vlák,
In kratka še špaga,
Pomisli si vsak.

Znabiti da pahne
Piš godnih devic,
Da fanta navdihne,
Jih rešit' iz vic.

Nikar ne deržite
Oj! na-se preveč;
Priložnost odide —
Pa ni je kmal več.

Pri možu išite
Le pridne roké,
Nikar ne želite
Ga kože gladké.

Kjer mož ne pridela,
Vse kmalo tičí,
Ko b' žena imela
Še take rečí.

Saj dota se zmota,
Ni tu in tam nič,
Če kdo ne zavota
Spet praznih mošnjic.

Lepota tud' mine,
Se zgerbi obraz,
Kot rožicam zgine
Njih cvetje in kras.

Marsktera si ruje
Iz glave lasé,
Na skrivnem zdihuje
In briše solzé.

Je na-se deržala
Le reva preveč,
Samica ostala,
Le sebi je všeč.

Snubače imela
Bogatih je hiš,
Zdaj milo želela
Bi ga od kopiš.

Zastonj zdaj nastavlja
Tern'k, mreže in sak,
Se lišpa, napravlja,
In hodi na prag.

Od mraka do zora
Se zlo togotí,
Ko Vilkova Lora
Previdnost rotí.

Ter pravi: „Serditi
Herodež, tirán,
Ga dal je umoriti
Na pametve dan“.

„Vse moje družice
So zdavnej žené;
Ni huje pušice,
Ko srečajo me“.

Dekleta jemljite
Si taki izgled:
Za starost skerbite
Od mladih že let!

Za pozne cvetlice
Kdo puli se mar?
Ko mëdle norice
Stojé v nemar;

Na dan pepelnice
Pa tirajo ploh
Ko blede samice
Po svetu okrog.

Vojteh Kurnik.

Pogovori vredništva.

Gosp. V. K. K. v t.: Vse obljubljeni nam bo prav prav ljubo.